

Deneme
Hüsnü KARCI

ÜLKEMİZDE KÜLTÜR EROZYONU

Çok Katlı Bina (Apartman) Egemenliği ve Yan Etkileri)

Eskiden, şehirlerde apartmanlar pek yoktu. Çıkma sokaklar, tek katlı- iki katlı, bahçeli evler vardı. Sebze ekerler, meyve yetiştirirler; meyveyi dalından koparıp taze taze yerlerdi.

Şehirlerin çıkma sokaklı mahalleleri vardı. Mahalleler, sosyal yaşamın ve geleneksel kültürün canlı örnekleriydi; aynı zamanda yardımlaşma duygusunun yaşandığı yerlerdi. Acıları, sevinçleri, kederleri birlikte paylaşırlar, dini ve milli bayramları iç içe samimi duygularla yaşarlardı...Aynı çatı altında kalabalık aile yaşamı sürerlerdi sanki...

Dışarıdan gelen bir yabancıyı bilirlerdi. Para konuşmak, ayıptı! Hırs ve ihtirasları pek yoktu. Hırlısı-hırsızı bilinirdi. Komşu selamı alınır, verilirdi. Kadınlar pencereden 'huu komşu' diye seslenir, hoş sohbet ederlerdi. Güne, mutlu ve güler yüzle başarlardı. Kadın günleri, çamaşır günleri, sinema-tiyatro günleri, hamam günleri olurdu. Komşudan komşuya gidip-gelmeler sıkçaydı. Kısacası, mutlu insanların yaşadığı alanlardı mahalleler. Paylaştıkları, yardımlaştıkları çok şeyleri vardı...

O zamanlar, toprağa yakın evleri ezen , insanlarda kompleks duygusu yaratan soğuk yüzlü beton apartman 'egemenliği' yoktu ülkemizde. Semtten semte veya başka şehirlere pek göçler de olmazdı. Çocukluk arkadaşlarınızla irtibatınız kopmazdı. Evler kolay kolay yıkılmazdı. İçinde yaşanmış hatıralar yıllar yılı mekanla birlikte yaşanır, yaşatılırdı.

Türkiye, seksenli yıllardan itibaren, hızla apartmanlaşmaya başladı...Apartmanlaşmak, 'modern' yaşamın bir gereği gibi algılandı. Elit kesimler, apartmanlarda oturmayı, 'lüks yaşam' anlayışı olarak benimsediler. Ebe beyinlerden uzaklaşmak, bakkala sepet uzatarak alış veriş yapmak. Yüksekte oturup, aşağıya ezen edayla bakmak, başkalarına selam vermemek/almamak; bir çok işi zahmetsizce-yorulmadan halletmek gibi... Bir anlamda 'özgürlüğü' ve 'konforu' yaşamaktı, apartmanlarda oturmak...

Zaman içerisinde sözde, 'özgür' ve 'konforlu' yaşamlar, insanı yalnızlaştırdı, tembelleştirdi, mutsuzlaştırdı!

Batı toplumları, yüz yıl evvelinden apartman kültürüyle tanıştılar....Bu güne geldiğimizde, 'sosyal' ve 'kültürel' anlamda tüm 'geleneksel değerlerini' tüketmiş, zavallı bir haldeler!.. Geleneksel değerler yerini; 'maddeci' anlayışa terk etmiş. Yozlaşmış, türedi kültürlerle 'Mutsuz Milletler' yığını haline geldiler...Sonuç, facia!..

Bunun farkına varan düşünce adamları ve siyasetçileri, toplumu geri dönüştürmenin; geleneksel değerleri yeniden yaşatmanın telaşı ve çabası içerisinde düştüler!

Örneğin; Fransa Cumhurbaşkanı Mitterand, ülkesindeki Hipermarketlerin sınırlandırılması için bir yasa çıkarıyor...Yasanın gerekçesi ise, mealen şöyle: “Benim halkım” diyor, Hipermarketlere gittiğinde, birbirleriyle konuşmuyor, birbirlerine sırtlarını dönerek alışveriş yapıyorlar! Oysa benim bakkalım, sosyal ve kültürel müesseselerdir. Vatandaşlarım bakkalda bir araya gelirler, konuşurlar, tanışırlar bilgi alış verişinde bulunurlar; sosyal ve kültürel devamlılığı sağlarlar...” diyor

”Mitterand, bir de ‘ahlak’ manifestosu yayımlamıştı ki, gerçekten inanmakta zorluk çektim! “Acaba, bir yanlışlık mı var, bu manifestoyu biz mi yazdık da, adamın eline tutuşturduk?!” diye kendi kendime sormadan edemedim. Başkaları da sormuştur herhalde.

Biz ise, Batı’nın terk etmeye çalıştığı ‘Egemen Apartman Kültürü’nü, keşfetmenin keyfini ve gururunu yaşamaktayız! Olan/olabilecek tehlikeleri bile bile, apartmanlara hücum var!...

“Ne yapalım, vatandaşlar sokakta mı yatsın? Orta da bir konut açığı var, konut yapmamız icap etmekte?” diyebilirler.

İyi de “Anadolu insanını yerinden yurdundan kopararak, ne diye şehirlere davet ettiniz? Yerinde kazanarak mutlu yaşasa’ yatırımların bir çoğu Anadolu’ya kaydırsa, ne çıkardı bundan?” sorusu da gündeme gelebilir. Ben bir sosyolog değilim ama, gerçekler ortada...Sosyolog kardeşlerimiz, durumun sebep/sonuçlarını doğru tahlil etseler, temelinde, uluslar arası ekonomik kazanımlar, sosyal ve kültürel yozlaşma gibi nedenlerin olduğunun sonucunu çıkarırlardı herhalde.

Şehirlerde yaşayanlar, ‘Tüketim Ekonomisi’nin soft (-ürün çeşitliliği-marka-moda-özendirme-reklam vb.) dayatmasından kaçamazlar. Dayatılan ürünleri bir şekilde almak mecburiyetindedirler!

Doğal beslenme imkanları, hele hiç yoktur!.. Katkı maddeli-boyalı, ilaç kalıntılı gıdalardan asla kaçamıyorlar!

Gerçi, benim gibi birkaç kişi telaş içerisinde olabilirler ama, genel anlamda vatandaşlarımızın böylesi hususlara dikkat ettiklerini pek sanmıyorum! Gerçi, ‘Alan razı, satan razı, sana ne be kardeşim?’ diyebilirler Biz söylersek, zaten inadına, tersini yaparlar; en yakının dahi olsa.

Batı tan taslı uluslararası sermayedarlar bizi bizden iyi tanıyorlar... Üç-beş çatlak ses çıkmış, umursamazlar bile. Dedim ya, bizi bizden eyi bilirler!..

Verimli araziler, hızlı bir şekilde apartmanlara dönüştürülerek tüketilmekte.

12 Eylül sonrası başa gelen sivil hükümetler, ‘çağdaşlık’ adı altında, aldıkları doğru/yanlış bir takım kararları, hayata geçirmekte zorluk çekmediler! Söz konusu kararlar, ekonomik gelişme adına, bir takım vaatlerdi. Vaatler, halk diliyle anlatıldığı için, halkın

ekseriyeti tarafından kabul de gördü. Çağdaş ülke olacaktık, Batı'ya yönelecektik, zengin olacaktık, enflasyonu yenecektik falan filan...Doğrudur, bir takım uygulamalardan fayda gördük. Ya fayda göremediklerimiz?

Anadolu insanını şehirlere çekmek için bir takım taktikler geliştirildi. Kimileri tarafından 'ajite' bile edildi. İnsanlarımız şehirlere geldikçe, şehirlerimiz şişmeye başladı...Altyapı sorunu, kültür sorunu ve benzeri durumlar zuhur etti...Hatta rahmetli bir siyasetçimizin Anadolu insanlarına bir çağrısı da vardı: "Gelin... gelin. şehirlerimiz ıslıl ıslıl" diyordu. Bu sözlerin anlamını, hızlı apartmanlaşma sürecini yaşayarak öğrendik.

Harıl harıl inşaatlar yükselmeye başladı...

Evet, insanlarımız varsa üç beş dönüm tarlasını; koyununu, keçisini; bağını-bahçesini satarak büyük şehirlere koşuştular... Çalışıp ekmeğini kazanacaklardı ama, ne doğru dürüst bir meslekleri, ne de geçerli sayılabilecek sanatları vardı. İş aradılar, bulamadılar; buldularsa da, geçimlerini sağlayacak yeterlilikte değildi. Şehirlerde her şey paraydı. Çok sıkıntı çektiler/çekmekte de!.. Kimliklerini aradılar, olumsuzluklar-şaşıncılıklar yaşadılar!..Şehir yaşamına ayak uydurmak öyle kolay değildi elbet... Değişim; bir sonraki kuşaklarla mümkündü ancak. Eski-yeni kuşak arasında çatışmalar yaşandı/yaşanıyor da. Üstelik, büyük çoğunluğu, çok çocuklu ailelerden müteşekkildi.'Varoş' tabir edilen bölgelerde kimi gecekonduarda başını sokacak bir yer buldu; kimileri de gelişigüzel yapılmış çirkinlik abidesi apartmanlara tikiştılar... Ne yapsınlar, imkanları ancak o kadardı!

Peki ya sonrasındaki süreçlerde?..

İşte asıl sorunun can alıcı noktası burada!.. Uluslar arası şirketler mal üretmekte...Bu malları satmak için pazara ihtiyaç duymaktaydılar. Türkiye, onlar için müthiş bir pazardı...Geldiler, tezgahlarını kurdular...Pazar paylarını artırmak için, şehirlere insan yığmaları gerekiyordu, bu insanlar nereden getirmeliydiler? Elbette ki Anadolu'dan...

Evet, 'ekonomik gelişme' ve 'çağdaşlık' adı altında, Anadolu insanını şehirlere özendirdiler. Adam çalışıyor çalışmasına da, bir türlü yetiremiyor... Çocuğunu okutmak istiyor, bir meslek sahibi yapmak istiyor...Biraz nefes aldığı anda ise, mecburi ev ihtiyaçlarını alıyor; akabinde, bütçesine göre ev, araba vs.

Anlayacağınız, bizim insanımıza biçilen rol, üretmekten; ürettiğinden fazlasını tüketmekten; tüketerek fakirleşmekten geçiyor...

Tüm bu gelişmeler, şehirlerin apartmanlaşarak büyümesine, büyüdükçe ekilebilir verimli arazilerin yok olmasının sonucunu da ortaya çıkartmakta!..

...ve yozlaşma

Apartman hayatı, yukarıda bir kısım ip uçlarını verdiğim sebepler/sonuçlar itibariyle, sosyal ve kültürel yozlaşmanın yaşandığı âlâ mekanlar haline gelmekte! Son zamanlarda bu hususta bayağı 'sızlanmaları' duyar olduk. Aynı apartmanda oturuyorsunuz ama, karşı kapı komşunuzu tanıyamıyorsunuz, kim olduğunu, ne iş yaptıklarını bilemiyorsunuz! Selamlaşamıyorsunuz bile, tedirginlik yaşıyorsunuz. Kültürel ve sosyal hayatı paylaşamıyor,

birliktelik yaşayamıyorsunuz. Kısacası, yalnızlık rolünü oynamak durumunda kalıyorsunuz. Yüksek beton kütlelerin içerisinde kocaman yalnızlıklar!

“Kasımpaşa”lı ve Karagümrük”lü “Roman” vatandaşların dahi telaşı bu idi!.. Dağılırlarsa, apartmanlara tikişirlarsa, kimliklerinin kaybolacağını bilincindeydiler.

Çocuklar, çocukluklarını yaşayamıyor, geleneksel oyunları bilmiyor, kendi başlarına oynamak durumunda kalıyorlar bugünün ve yarının sevgisiz-mutsuz çocukluklar! Anne- baba çalışıyorsa; ki çokları öyle. Bakıcı eline teslim ettikleri çocukları daha bir sevgisiz, daha bir mutsuz ve agresif olmaktadır. Arkadaş dahi bulamıyor, yalnızlaşıyor. Hal böyle olunca yarına hazırladığımız çocuklarımızın toplum içerisindeki durumları herkesçe malum!

Meyveyi dalında görmüyorlar, hayvanlarla pek temasları olmuyor, ayakları toprağa basmıyor. Bağışıklık sistemi gereği, ‘doğal ortam mikroplarını’ alamıyorlar. Konut malzemelerinin hemen hemen tümü kimyasallardan oluşmakta. Sıcak iklim şartlarında söz konusu kimyasallar açığa çıkarak bir takım solunum yolu hastalıklara neden olmaktadır.

Gıdası sağlıksız, havası sağlıksız, gürültü ve görüntü kirliliği ise işin bir başka boyutu...Yarının mutsuz ve yalnız çocukları!

“Stres” denen kavram, seksenlerde literatürümüze girdi. Haydi hayırlısı!..

Ev hanımları ise, hareketsizlikten bitap düşmüş, tükenmiş vaziyettedirler. Stres bir yana, hareketsizliğin getirdiği hastalıklar bir yana...

Şehirler, şehir olmaktan çıkmış, büyük köy haline dönüşmüş. ‘Yaşlanmak, elden ayaktan düşmek’ ayrı problem!..Evlatlarından dahi fayda göremezler. Ya evlatlarının evlerinde yalnızlığa mahkum edilirler ya da huzur evlerinin bir köşesinde mutsuz bir şekilde ölümlerini beklerler.

Köylü şehirli olursa!

Evet, köylü şehirli olursa tarlayı kim ekecek, bahçeyi kim düzenleyecek, ürünü kimler hasat edecek; yüzlerce, binlerce yıl oluşturulmuş Sosyal-Kültürel birikimi kimler yaşayarak-yaşatarak taşıyacak? Tarıma, çevreye, ormana dair birikimleri kimler, nasıl muhafaza edecek?

Köylüler, geleneklerin-göreneklerin asal temsilcileridir. Köylüsü olmayan millet, dağılmış tespih tanesine benzer...Köyü ve köylüyü bitirmek, kültürel cinayettir!

Benim acizane fikrim; Batı’nın değil, bizim birikimlerimiz ışığında, geleneksel mimarimizi baz alarak, günümüz ihtiyaçları çerçevesinde yeni bir ‘Şehir Yapılanması’ Sosyal-Kültürel gelişim projelerinin hayata geçirilmesidir.

Sevgi ve Saygılarımla...

